

Kuşku kesinliğin mi, eminliğin mi, inancın mı olmama halidir?

Kuşkunun anlamı bulanıktır; çünkü bir birinden farklı üç şeyin olmama hali için kullanılır: Kesinlik, eminlik ve inanç.

Kesinlik kuşkulanmanın olmadığı durumdur. Birin bir olduğu, bir şey karanlıksa aydınlık olmadığı kesindir. Tüm kesinlikler mantıklıdır, usaldır, zihnidir. Ancak kesin olanın yaşananla bağlantısı kurulduğunda, duruma ve yoruma göre farklılıklar ortaya çıkar. Örneğin, iki şeyin ağırlığının aynı olup olmadığıyla ilgiliyse iki elmadan her biri bir elma olduğuna göre «1=1» kesinliğinden dolayı iki elmanın eşit olduğunu söyleyebilir miyiz? Her an ayın bir yüzü karanlık, bir yüzü aydınlıktır; ayı gökte gördüğümüz bir gece, bir yüzü karanlıkta bir yüzü aydınlıkta olmasına karşın, aya bakıp aydınlık olduğunu söylemez miyiz? Tüm zihnilikler, ne denli ussal olurlarsa olsunlar yaşananaya uygulanıldığında kesinliklerini yitirirler.

Pratikte kesin olan hiçbir şey yoktur. Kuşkulanılabileceği halde kuşkulanılmayan birşeyler olmazsa, yaşananlar arasında bağlantı kurmak, giderek düşünmek imkansız hale gelir. İnsan psikolojisi bu konuda yardımımıza koşar; kuşkulanabileceğimiz bir çok şeyden kuşkulanmayız, eminizdir. Şimdiye kadar yer çekimini hep gözlemlemiş olsak bile, bundan sonra da yer çekiminin olması zorunlu değildir; yani yer çekiminden kuşkulanılabilir, ancak biz yer çekiminden eminizdir. Kesin olandan zaten kuşkulanılamaz; kuşkusuz olduğunu söylemek bilineni yinelemektir, gereksizdir. Kuşkusuzluk kuşkulanılabilir olan şeyler için bir anlam taşır. Kuşkusuzluk, pratikte, kesinliğe değil, eminliğe karşılık gelir.

Kesinlik her türlü öznellikten bağımsızdır; biz ne istersek isteyelim, ne düşünersek düşünelim, ne eylessek eyleyelim bir birdir, karanlıksa aydınlık değildir. Buna karşılık eminlik öznedir; eminliğin oluşmasında kültürel ve fiziksel çevre koşulları ile eğitimin birlikte belirleyici etkisi olsa da, yani eminliklerin nasıl oluştuğu nesnel çözümleme ve çıkarsamalarla açıklanabilecek olsa da, eminliğin kendisi öznedir. Eminliğin değişimi ussallıkla olmaz, emin olunanın kuşkulu olduğunu psikolojik olarak hissettirecek olayların

yaşanmasına bağlıdır; yani emin olmama durumu olarak kuşku aklen değil, fiilen oluşturulabilir; kuşkuyu akli olarak değiştirmeye kalkmak çoğu kez boşa kürek çekmektir; emin olunan yaşananla tekrar tekrar çelişmiyorsa akıl ne derse desin, pratik baskın gelir, “Ne kadar doğru söylersen söyle boşa konuşuyorsun.” sonucu çıkar.

Kesinlik ve eminlik yaşananı yorumlamak ve ne yapılacağı konusunda kararlar almak için yetersiz kalır. Verili kesinlik ve eminliklerle her konuda çok sayıda olasılık ortaya çıkar. Bu olasılıklardan tek bir karar çıkarmak için ilave varsayımlara gereksinim vardır. Böylece, kuşkulanıldığı halde doğru kabul edilen inançlar belirir. Düşünme pratikte, mantık (kesinlik), iman ve inançla olur.

Rasyonel düşünme, akıl söz konusu olduğunda, kesinlikler herkesi bağlar, ama pratik değildir. Kesinliklerin pratikle bağlantısını eminlikler ve inanç sağlar. Eminlikler insandan insana değişse ve her bir insan için zamandan zamana değişse bile, veri bir anda her insan için kendi eminlikleri veridir. Bu eminlikler arasındaki farklar her an farklı farklı akıllara yol açar. Akılların tümü bir biriyle aynı bile olsa, farklı inançlar farklı sonuçlara varılmasına neden olur; farklı eminliklerle temellendirilmiş akıllarla ise aynı inançlar bile farklı sonuçlara yol açabilir.

Kentsel yaşam ve yaygın eğitimle birlikte, mantık ve eminliklerin düşünülen pek çok konu bakımından insandan insana pek farklılaşmadığı, insanların yaşantılarının benzer olduğu burjuva toplumunda, düşünce farklılıklarının inanç farklılıkları olduğu hissine kapılabilir. Bu koşullarda inanç serbestiyeti düşünce serbestiyetiyle aynılaşır. Eğer inanç serbestiyetiyle düşünce serbestiyeti arasında bir ayırım yapılıyorsa, inanç imanla karıştırılıyordur. Böylece, inanç bir yandan düşünmenin özelliklerine, diğer yandan da imanın özelliklerine haizmiş gibi bir durum ortaya çıkar; aynı anda hem bir düşünce gibi serbestçe tartışılabilirmiş gibi olurken, hem de iman gibi veri anda verili kabul edilmesi gerekli olan, yani hiçbir serbestiyet taşımayan bir şey olarak karşımıza çıkar. Yani hem “Her düşünce gibi benim inançlarım da serbest olmalı.” denilip inanç olarak meşrulaştırılırken, hem de bir iman olarak “Bu benim duyarlılığımdır.” denilerek eleştirilerin önü kesilmeye kalkılır. Bu tür

düşünmenin akılla ilgisi, sadece aklın olmama hali olmasından dolayıdır.

Akılsızlığın akıl olarak sunulabilmesi, yaşanana uymayan, dolayısıyla değişecek olan eminlikler sayesinde. Yani bir akılsızlığın duyarlılıklarla akıl olarak dayatılması sürdürülebilir değildir. Ancak, sürdürülemez olması burjuva toplumunu diğer birlikte yaşama pratiklerinden ayırıp “Bu burjuva toplumdur.” dememizi sağlayan temel bileşenlerden biridir. Bu tür bileşenlerin sürekliliği herhangi bir şeyin bir varlık olarak görülmesini sağlar. Sürdürülemezliğin sürekliliği, ancak sürekli bir tür sürdürülemezlikten başka tür bir sürdürülemezliğe geçişle mümkün olabilir. Söz konusu sürdürülemez zihniyetin burjuva eleştirisi, akıl diye sunulan yeni bir akılsızlıkla başka bir sürdürülemez zihniyete doğrudur. Sosyalist eleştirisiyse spesifik bir aklın değil, genel olarak aklın savunulmasıdır; buysa uygunsuz eminlikleri (düşünce ile, tartışma ile değil) bu eminliklerin uygunsuzluğunu ortaya çıkaracak pratiklerle eleme ve farklı farklı eminliklere dayanan farklı farklı akıllarda kabul görebilecek düşünce geliştirerek gerçekleştirilebilir. «Kuşku» kavramının bulanıklaştırılması burjuva eleştiri için elzemken, «aklın» temeli olan berrak bir «kuşku» sosyalist eleştirinin temel dayanaklarından biridir.